

S a c u n t i n a

Revista didàctica i científica

Grup culturaclasica.net

Vol. 111 Aprilis A.D. MMVII

Les termes romanes de l'Alcora

Lluïsa Bouché Babiloni
Resu García Lozano
I.E.S. Ximén d'Urrea. L'Alcora.

L'any 2003, quan es realitzaven les obres de la carretera que va de l'Alcora a Sant Joan de Moró (província de Castelló), en el *Pujolet de Santa*, es van descobrir unes restes arqueològiques romanes, en concret unes termes. Afortunadament, el traçat inicial de la carretera fou desviat per poder mantenir *in situ* aquestes restes. Actualment, l'accés a les termes està senyalitzat en una glorieta que es troba al punt quilomètric 2.290 de la CV-190 i s'hi arriba per la via de servei.

El jaciment arqueològic està junt al *Camí de Bandejats* que, en època romana, comunicava la Via Augusta, en la zona prelitoral, amb les terres altes de l'interior de la província de Castelló.

Pels vestigis conservats podem saber que es tractava d'un assentament amb certa rellevància en la societat romana dels segles I a V de la nostra era, tal com ho mostren les termes públiques descobertes i les làpides funeràries trobades als voltants, una de les quals presenta una inscripció llatina que menciona un càrrec públic o delegat dependent de Sagunt, per tant es pot deduir que l'assentament tenia organització administrativa.

A llarg termini està previst convertir el jaciment en un parc arqueològic amb visites guiades.

L'edifici termal conserva tota la planta. Té una superfície aproximada de 175 m². Les restes, en general, tenen una alçada de 60 a 64 centímetres, en alguns indrets arriben fins els 1,05 metres en alguns indrets. Està dividit en múltiples estances que corresponen a les distintes sales de què constaven els banys romans, ja que les termes en la societat romana tenien una triple funció: higiènica (banys, saunes, massatges, depilacions...), gimnàstica (lluïtes, jocs de pilota, curses...) i social (gaudir de companyia, fer negocis, llegir, tertúlies, passejades...).

Les sales principals d'aquest edifici termal són:

- **Apodyterium o vestíbul.**

Està situat a l'extrem nord de l'edifici. Té una planta de 18,2 m². Està delimitat per un mur de 0,55 m d'amplària. La tècnica constructiva utilitzada és l'encofrat de morter de calç.

En aquesta estança s'ha trobat, adossada a un mur, una porció de paviment policrom d'*opus tessellatum* (tècnica mosaïcista que utilitzava tesselles, del llatí *tessellae*: petites peces quadrades de marbre, vidre, ceràmica o pedra, de colors i que formaven un dibuix de gran tamany i colorit). Aquest mosaic representa una banda emmarcada d'orles vegetals i està format per tesselles de diferents grandàries, colors i materials: pedres blanques, negres, ocres i granat i tesselles vítries, verdes i granat. S'hi poden veure també restes d'una inscripció difícil d'interpretar. El major fragment conservat mesura 2,75 m de longitud per 0,65 m d'amplària màxima. També s'han trobat altres dos fragments més petits (un de 0,43 m per 0,23 m, l'altre de 0,26 per 0,16 m).

L'*apodyterium* actuaria com a eix organitzador d'aquestes termes: a la part oriental es trobaven les sales calentes i a l'occidental, les

En aquesta sala era on els romans, quan entraven a les termes, dipositaven la seua roba en les *fornicula*, petits nínxols que hi havia a la paret, s'untaven amb oli i cera per taponar els porus i suar més i al damunt es posaven arena o cendra.

- **Caldarium o sala de banys d'aigua calenta.**

Està situat a l'extrem nord de l'edifici. Té una planta rectangular de 12 m². Està delimitat per un mur de 0,65/0,68 m d'amplària de paredat de pedres travades amb morter de calç i encofrat de morter i pedra.

D'aquesta sala sols es conserva l'*hypocaustum* (sistema romà de calefacció), una cambra subterrània amb *pilae* (columnes de rajola) que repartia l'aire calent que circulava pel sòl i les parets i procedent pel *praefurnium* (forn de llenya subterrani).

Aquestes termes conserven restes de les *pilae* (de pedra i rajola) que s'alcen sobre un sòl de morter de calç i grava, conservat en la seua totalitat. Presenten una disposició regular en sis fileres de cinc pilars quadrangulars cadascuna. Les rajoles quadrades usades per a les *pilae* mesuren 21/22 cm per costat.

La capçalera de l'*hypocaustum* presenta una planta rectangular de 2 m² construïda amb encofrat de morter de calç combinat amb paredat de morter. Podria tractar-se d'una petita banyera d'aigua calenta que constituïria la capçalera d'un *caldarium* quadrangular.

A l'est de l'*hypocaustum*, també amb planta rectangular, i amb una superfície de 12,4 m², es localitza la construcció del *praefurnium*.

El *caldarium* es composava d'un grup de piscines. Aquestes eren sostingudes per uns pilars que creaven una cambra d'aire calent, provinent del forn, que escalfava l'aigua i l'estança. En aquesta sala es podien banyar i rentar amb aigua calenta. Per transitar per aquesta zona calia portar esclops de fusta per no cremar-se els peus. L'aigua calenta i el vapor tenien com a finalitat obrir els porus de la pell mitjançant la transudació.

• **Tepidarium o sala de banys d'aigua tèbia.**

Està situada al costat del *caldarium* i separat d'ell per les *pilae*. Té una planta rectangular de 8 m². També està delimitat per un mur de 0,65/0,68 m d'amplària construït amb paredat de pedres travades amb morter de calç i encofrat de morter i pedra. L'*hypocaustum* servia també per calefactar aquesta sala.

El *tepidarium* era una zona tèbia usada per a transitar de les zones càlides a les fredes. Ací els esclaus solien treure l'oli i la brutícia de la pell amb l'ajuda dels estrígils. També es rebien massatges.

• **Natatio o sala de banys d'aigua freda exterior.**

Està situada al sud. Té una planta quadrangular de 30,7 m². Està delimitada per un mur de 0,40 m d'amplària i 1,05 metres d'alçada construït amb morter de calç. La tècnica constructiva és l'encofrat de morter i pedra. La piscina estava excavada en el sòl, integrada en el propi edifici termal. Apareix dividida en quatre departaments.

La *natatio* consistia en piscines d'aigua freda exteriors.

• **Frigidarium o sala de banys d'aigua freda interior.**

Possiblement, a la part oest, estiguera el *frigidarium* ja que s'han trobat dues sales de planta rectangular, de 1,6 i 1,76 m², que conformarien noves piscines d'aigua freda, perquè no estan construïdes pel sistema de l'*hypocaustum* i els paviments (l'únic que es conserva) són de morter hidròfug.

El *frigidarium* era l'indret interior on es prenien banys en piscines d'aigua freda. Després d'aquest bany que servia per tancar els porus de la pell, solien rebre massatges i friccions aromàtiques.

La visita a aquestes termes, que es troben a tan sols tres quilòmetres del nostre Institut, ens ha servit per estudiar la vida quotidiana del romans: com vivien, què menjaven, com es vestien, la seua higiene, els seus conreus, les vies de comunicació, els tipus d'habitatges i la seua construcció... L'aparició del citat mosaic ens ha permès fer una reproducció en diversos materials.

Ens hem apropiat, doncs, a l'Alcora del passat gràcies a la troballa d'aquestes restes arqueològiques, per la qual cosa valorem la seua importància i la seua conservació.